

Michel Tirions
Peter Raeymaeckers
Annemie Cornille
Steven Gibens
Johan Boxstaens
Yvonne Postma
(red.)

#sociaal werk

acco

INHOUD

- 17 **WOORD VOORAF**
- 19 **INLEIDING**
- 19 Voor studenten en docenten
- 20 #sociaalwerk
- 21 De krachtlijnen als kompas

DEEL 1 - SOCIAAL WERK

- 27 **1. SOCIAAL WERK DEFINIËREN**
- 27 *Waarover gaat dit hoofdstuk?*
- 28 **Introductie**
- 29 **Een eerste beeld: de sociaalwerkboom**
- 31 **Sociaal werk definiëren in historisch perspectief**
- 35 **De huidige globale definitie van sociaal werk uitgelicht**
- 37 Sociaal werk als praktijkgebaseerd beroep
- 39 Sociaal werk als academische discipline
- 40 Sociaal werk bevordert sociale verandering en ontwikkeling, sociale cohesie, empowerment en bevrijding van mensen
- 43 Principes van sociale rechtvaardigheid, mensenrechten, collectieve verantwoordelijkheid en respect voor diversiteit staan centraal in het sociaal werk
- 50 Sociaal werk wordt onderbouwd door sociaalwerktheorieën, sociale wetenschappen, menswetenschappen en inheemse en lokale vormen van kennis
- 52 Sociaal werk engageert mensen en structuren om levensuitdagingen en problemen aan te pakken en welzijn te bevorderen
- 53 Kritieken op de globale definitie van sociaal werk
- 55 **Conclusie**
- 57 *De vijf belangrijkste lessen uit dit hoofdstuk*

59 **2. DE MAATSCHAPPELIJKE CONTEXT VAN HET SOCIAAL WERK:
FOCUS OP DE WELVAARTSSTAAT**

59 *Waarover gaat dit hoofdstuk?*

61 **Wat is de welvaartsstaat?**

62 **Hoe werkt de welvaartsstaat?**

62 Inkomensherverdeling

64 Activering

64 Het sociale investeringsparadigma: van vangnet naar trampoline

65 Inbedding in de Europese Unie: Europese pijler van sociale rechten

66 Voor wie: selectief versus universeel

67 **Enkele uitdagingen voor de welvaartsstaat**

67 Armoede en sociale uitsluiting: een conceptueel raamwerk

71 Inkomensarmoede

73 Activering

77 Huisvesting

79 Onderwijs

81 De toegankelijkheid van hulp- en dienstverlening

84 Gezondheid

86 **Conclusie**

87 *De vijf belangrijkste lessen uit dit hoofdstuk*

89 **3. DE HISTORIEK VAN HET SOCIAAL WERK**

89 *Waarover gaat dit hoofdstuk?*

90 **Geschiedenis van en voor sociaal werk**

91 **Sociaal werk in de revolutionaire 19e eeuw**

91 Tijdperk van revoluties

92 De sociale kwestie

92 De arbeidersbeweging

94 De founding mothers van het social work

97 Het Willemsfonds en de start van het sociaal-cultureel werk

98 Van nachtwakersstaat naar verzorgingsstaat

99 **Sociaal werk in de democratische 20e eeuw**

99 Sociaal werk in de welvaartsstaat

100 Het interbellum

103 Naoorlogse groei en bloei

105 De crisisjaren van de welvaartsstaat

107 **Sociaal werk in de onzekere 21e eeuw**

107	Waar naartoe?
108	Nieuwe sociale kwesties en de actieve welvaartsstaat
109	Leven in superdiversiteit
110	Neoliberaaal sociaal werk
111	Een toekomst van sociaal werk?
113	<i>De vijf belangrijkste lessen uit dit hoofdstuk</i>
115	4. TRANSNATIONAAL SOCIAAL WERK: PERSPECTIEVEN EN UITDAGINGEN
115	<i>Waarover gaat dit hoofdstuk?</i>
116	Introductie: grensoverstijgend sociaal werk
117	Sociaal werk: verankerd in een transnationale realiteit
119	Globalisering als multidimensionaal concept
122	Sociaal werk in een globaliserende wereld
123	Sociaal werk als grensoverstijgend beroep
123	Een historisch perspectief
124	Van een internationale naar een globale definitie van sociaal werk
126	Wegwijs in een kluwen aan concepten
126	Cross-border sociaal werk
127	Comparatieve studie van het sociaal werk
127	Belangenbehartiging
128	Cross-culturele en interculturele competentie en bewustzijn
128	Internationale transfer van kennis over sociaal werk
128	Een internationale sociaalwerkcommunity
129	Kritieken op de term ‘internationaal sociaal werk’
130	Methodologisch nationalisme
132	Van internationaal naar transnationaal sociaal werk
134	Think and act globally and locally: een integrale benadering van sociaalwerkpraktijken
135	Een model voor een integrale benadering van transnationale praktijken
138	Actoren op het terrein van het transnationaal sociaal werk
141	Conclusie: sociaal werk als transnationale praktijk
143	<i>De vijf belangrijkste lessen uit dit hoofdstuk</i>

145 **5. DE BEROEPSETHIEK VAN HET SOCIAAL WERK**

145 *Waarover gaat dit hoofdstuk?*

146 **Introductie**

146 Sociaal werk is waarden-werk

147 **Houvast: het belang van beroepsethiek**

148 Wat is beroepsethiek?

148 Het belang van beroepsethiek

151 Het belang van reflectie

151 Werken in de wereld van vandaag

152 **Sociaal werk is een ethisch-reflectief beroep**

152 Balanceren tussen twee opdrachten

153 Met mens en maatschappij

155 Vanuit regels en kaders

156 Ethisch meesterschap

157 **Sociaal werk op de brug tussen mens en samenleving**

157 Een kleine geschiedenis als opmaat naar de toekomst

160 Sterk sociaal werk

161 Centrale waarden en missie

162 Zorgvuldig handelen

162 Werken in drie werelden

163 Verantwoorden

164 Ethisch kompas

168 Waarom één en één altijd meer is dan twee

169 **Vertrouwen en confidentialiteit**

170 Geheimhoudingsplicht: een wet- en regelgevend kader

174 Handelingsruimte

175 Spanningsvelden

176 **Instrumenten voor ethische reflectie**

177 **Conclusie en opdracht**

179 *De vijf belangrijkste lessen uit dit hoofdstuk*

181 **6. SOCIAAL WERK EN DWANG**

181 *Waarover gaat dit hoofdstuk?*

183 **Tussen emancipatie en controle**

183 Octavia Hill

184 Mary Richmond

185 **Rol van overheid en arbeidersbeweging**

186	Emanciperen en disciplineren
187	Dichotomie en mengvormen
188	Dwang kaderen
189	Vrijwilligheid, drang en dwang
191	Contexten van dwang
191	Sociaal herstel
192	Conflicten oplossen
193	Maatschappelijke noodzaak
194	Onveiligheid troef
194	Voorwaardelijke rechten
195	Erger voorkomen
196	Informed consent
198	Ingebouwd of 'gemandateerd' sociaal werk
198	Sociaal werk en sociale fraudebestrijding
199	Bewuster omgaan met intrinsieke dwang
201	<i>De vijf belangrijkste lessen uit dit hoofdstuk</i>

203	7. METHODISCH HANDELEN
203	<i>Waarover gaat dit hoofdstuk?</i>
204	Introductie: methodisch denken en handelen, natuurlijk!
205	Methodisch handelen is bewust handelen
205	Over methode, methodiek, methodologie en andere lastige begrippen
206	Wegwijs in de spraakverwarring
207	Een keuze voor methodisch handelen
208	Methodisch handelen: een definitie
211	Methodisch handelen: vijf oriëntaties
212	Methodisch handelen als strategisch methodisch werken
218	De interactieve oriëntering en de grondhouding
219	De normatieve oriëntatie: mensenrechten en sociale rechtvaardigheid
221	Visie en mentale modellen
232	Reflectieve oriëntatie en de kwaliteitscyclus
233	Een basismodel voor methodisch handelen in het sociaal werk
234	Persoonlijke condities: draagkracht en draaglast
235	Structurele condities: cultuur, maatschappij, wetgeving
236	Normatieve condities: het sociaalwerkperspectief, mentale modellen en de visie
236	Een beginnend sociaal werker handelt methodisch

241 Een eclecticisch basismodel voor methodisch handelen

242 **Conclusie**

243 *De vijf belangrijkste lessen uit dit hoofdstuk*

245 **8. KENNIS VAN DE SOCIALE KAART**

245 *Waarover gaat dit hoofdstuk?*

246 **Sociale kaarten**

247 **Vensters**

248 **Door wie? De betrokken overheden**

251 **Door wie? Het juridische statuut van de organisatie**

254 **Door wie? Formele en informele zorg**

256 **Met wie? Individueel en collectief aanbod**

260 **Waar? Nabijheid**

262 **Voor wie? De grote leeftijdsgroepen**

262 Kinderen, jongeren en gezinnen

264 Volwassenen

265 Ouderen

266 **Voor wie? Specifieke doelgroepen**

267 Mensen met een handicap

268 Mensen in armoede

270 Kleine of specifieke doelgroepen

270 **Waarvoor? De levensdomeinen van mensen**

271 Persoonlijk en relationeel welzijn

272 Geestelijke gezondheid

273 Lichamelijke gezondheid

273 Werken

274 Wonen

275 Veiligheid en justitie

276 **Hoe? De mate van toegankelijkheid**

278 **De sociale kaart in beweging**

280 *De vijf belangrijkste lessen uit dit hoofdstuk*

283 **9. EEN VERKENNING VAN HET SOCIAALWERKONDERZOEK**

283 *Waarover gaat dit hoofdstuk?*

285 **Introductie**

286 **Evidencebased practice en het belang van sociaalwerkonderzoek**

287	Het terrein
291	Wetenschappelijke benadering
292	Het positivisme
295	Het constructivisme
297	Het kritisch realistisch perspectief
300	Theorie en praktijk
301	Gemeenschappelijke bezorgdheid
302	Sociaalwerkonderzoek als instrument voor sterk sociaal werk
303	Reflectie voor onderzoek: een pleidooi voor een methodologische generalist
306	<i>De vijf belangrijkste lessen uit dit hoofdstuk</i>

DEEL 2 - PERSPECTIEVEN OP SOCIAAL WERK

311	10. MENSENRECHTEN EN SOCIAAL WERK
311	<i>Waarover gaat dit hoofdstuk?</i>
312	Verschillende benaderingen inzake mensenrechten
312	Een juridische benadering
320	Een agogische benadering: grondrechten en sociaal werk
322	Naar een integratie van de agogische en juridische benadering: mensenrechten als een kompas
324	Het kompas van de mensenrechten voor het sociaal werk
324	Grondrechten als basis voor de sociale rechtsstaat: sociale noden omzetten in rechten
325	De benadering van (mensen)rechten in het sociaal werk
331	Conclusie
332	<i>De vijf belangrijkste lessen uit dit hoofdstuk</i>
335	11. FLOREREN: DE CAPABILITYBENADERING ALS KOMPAS VOOR HET SOCIAAL WERK
335	<i>Waarover gaat dit hoofdstuk?</i>
336	Introductie: een waardevol leven
336	Menselijk welzijn en de capabilitybenadering
337	Waardevol leven
339	De mens als individu staat centraal

340	Oorsprong en toepassing
340	Capabilities en functionings
347	Een theorie van vrijheid
347	Drie vormen van vrijheid
350	Armoede als voorbeeld
351	Nieuw houvast
352	Een kwalitatief goed en waardig leven
353	Een huis vol diversiteit
356	Sociaal werk en de capabilitybenadering
356	Aansluiting bij de idealen van sociaal werk
356	Een wetenschappelijk kader
357	Kritisch kijken
357	Hand in hand met mensenrechten
358	De capabilitybenadering als voeding voor het sociaal werk van morgen
358	Handen en voeten
359	Geen wondersponsje
359	Een verbindend sociaalwetenschappelijk kader
360	Valkuilen
361	Conclusie: acht tips en een opdracht
361	Handvatten om meteen aan de slag te gaan
362	De capabilitybenadering als kritisch kompas voor sociaal werk
364	<i>De vijf belangrijkste lessen uit dit hoofdstuk</i>
367	12. KRACHTGERICHT SOCIAAL WERK
367	<i>Waarover gaat dit hoofdstuk?</i>
368	Introductie
369	De oorsprong van de krachtenbenadering
370	Verborgene wortels diep in de geschiedenis van het sociaal werk
371	Naar het expliciete strenght based social work
372	Kenmerken van een krachtgerichte benadering
374	Het krachtenmodel
374	Uitgangspunten van het krachtenmodel
375	De voorstelling van het krachtenmodel
379	Een krachtgerichte basishouding
382	Voorbeelden van krachtgerichte methodieken
382	Oplossingsgericht werken met krachtgerichte technieken
384	Persoonlijke toekomstplanning en netwerkgroepen

386	Appreciative inquiry (waardierend onderzoek)
387	ABCD-methodiek
388	Conclusie
390	<i>De vijf belangrijkste lessen uit dit hoofdstuk</i>
393	13. GENERALISTISCH SOCIAAL WERK
393	<i>Waarover gaat dit hoofdstuk?</i>
394	Introductie
395	Microniveau
396	Bewust omgaan met referentiekader
397	Vertrouwensrelatie
398	Positievekrachtenbenadering
398	Participatie
400	Op maat en op tempo: vanuit de noden van de cliënt
401	De integrale benadering
404	Rechtenbenadering
406	Mesoniveau
407	De generalist als informatieverstrekker
409	De generalist als ondersteuner
409	De generalist als onderhandelaar of bemiddelaar
411	Macroniveau
412	Conclusie: generalist op micro-, meso- en macroniveau
414	<i>De vijf belangrijkste lessen uit dit hoofdstuk</i>
417	14. STRUCTUREEL SOCIAAL WERK
417	<i>Waarover gaat dit hoofdstuk?</i>
418	Introductie
420	Sociale rechtvaardigheid volgens Martha Nussbaum
423	Sociale rechtvaardigheid volgens Nancy Fraser
426	Posities binnen structureel sociaal werk
426	Beleidsgericht sociaal werk
428	Op het niveau van de samenleving: radicaal sociaal werk
430	De eigen professie: kritisch sociaal werk
431	Conclusie
432	Reflectie: lessen in sociale rechtvaardigheid voor het structureel sociaal werk
435	<i>De vijf belangrijkste lessen uit dit hoofdstuk</i>

DEEL 3 - ACTUELE UITDAGINGEN VAN HET SOCIAAL WERK

439 15. SUPERDIVERSITEIT EN SOCIAAL WERK

439 *Waarover gaat dit hoofdstuk?*

441 **Een wereld van verschil: enige cijfers**

442 **Superdiversiteit**

443 **Superdiversiteit in een wereld van toenemende complexiteit**

444 **Wat is verschil?**

445 Structureel kijken naar verschil

447 Cultureel kijken naar verschil

449 Het belang van normatieve professionaliteit

451 **Professionele competenties in het omgaan met verschil in het sociaal werk**

453 Een open, respectvolle en uitnodigende basishouding

453 Een krachtgerichte kijk op mensen, cliënten en diversiteit

454 Vaardigheid inzake (interculturele) communicatie

454 Kritische houding ten aanzien van de machtsverhoudingen in de samenleving

455 **Conclusie**

457 *De vijf belangrijkste lessen uit dit hoofdstuk*

459 16. VERMAATSCHAPPELIJING VAN DE ZORG: TUSSEN DROOM EN DAAD

459 *Waarover gaat dit hoofdstuk?*

460 **Situering van het begrip vermaatschappelijking**

462 **Vermaatschappelijking historisch gekaderd**

464 **De verhouding tussen formele en informele zorg**

466 **Kansen van vermaatschappelijking**

468 **Risico's van vermaatschappelijking**

471 **Implicaties voor het sociaal werk**

473 **Conclusie**

474 *De vijf belangrijkste lessen uit dit hoofdstuk*

477 17. GEBRUIKERSPERSPECTIEF

477 *Waarover gaat dit hoofdstuk?*

478 **Het cliëntperspectief in opmars**

479	What's in the name? Het begrippenkader onder de loep
481	Clïëntparticipatie: van schijnparticipatie naar echte participatie
483	De cliënt als ervaringsdeskundige
486	Het cliëntperspectief in de welzijnspraktijk
487	Een hulpverleningstraject aangestuurd door het cliëntperspectief
488	De cliëntenraad op mesoniveau
489	De vertegenwoordiging van gebruikersorganisaties in beleidsorganen
491	Inzet van ervaringsdeskundigen in het sociaal werk en de overheidsadministratie
492	Het cliëntperspectief in het hoger sociaal onderwijs
493	Het cliëntperspectief in onderzoek: van kwalitatief naar participatief onderzoek
496	Conclusie
497	<i>De vijf belangrijkste lessen uit dit hoofdstuk</i>
499	18. TRANSMIGRATIE EN SOCIAAL WERK
499	<i>Waarover gaat dit hoofdstuk?</i>
500	Introductie
501	Transmigratie: een begrip dat veel realiteiten omvat
505	(Stedelijk) sociaal werk met transmigranten
507	De toegang tot sociaal werk
508	Translokale netwerken
510	Antwoorden vanuit sociaal werk
512	Conclusie
514	<i>De vijf belangrijkste lessen uit dit hoofdstuk</i>
517	DANKWOORD
519	NOTEN
531	LITERATUUR
551	AUTEURSOVERZICHT
555	INDEX